

છોડ બાપુભાઈ, આ તો છોડિયાં
છ ;
શબ્દ તારા કાંઈ ચોમાસે ન
ક લ ળ !

પણ આ સરવાળા-બાદબાકીના વ્યાયામ પછી સરવૈયે, આ શબ્દાર્થચર્યાની સિલક શી રહી ? એવા આપણા વણપૂછ્યા સવાલનો આ જવાબ જુઓ -

આ વાત, વેણ શબ્દનો શો અર્થ
- લી ક ળ લી ?
ગૂંગાનું ગાવણું અને સૂણવું
બ લ ળ લ ર - લુ !

શેર ખુદ જ એટલો બળકટ અને તેથી સ્વયંસ્પષ્ટ છે કે કશાં કથાકીર્તન જરૂરી નથી. કવિ એકવીસમી સદીમાં સક્રિય હોય અને અસ્તિત્વવાદી - આધુનિકતાવાદી સમસ્યાઓ એની સામે મોં ફાડીને ઊભી ન હોય - એવું બને ખરું ? બાપુભાઈ પણ માણસજાત સામે કપરું આહ્વાન બનીને ઊભેલા આ સમય અને એના ફરજંદ જેવી વિટંબણાઓથી દુભાતા, સોસવાતા રહ્યા છે -

ગામમાં, ઘરમાં, અરીસામાં, શબ્દમાં, મનમાં
એમ લાગે છે કે હું સાવ પરાયો જણ છું.
બાપુભાઈ, હવે ખરું કહી દે;
શું તને તું જ રાસ આવે છે ?
હોય ક્ષણનો સવાલ પણ, પણ પણ
પૂછતાં કેટલાં વરસ લાગે ?

ગામ અને ઘરમાં તો ઠીક મારા ભાઈ, પણ દર્પણ, શબ્દ અને મનમાં ય માણસ પરાયો અનુભવે પોતાને તો પછી એનો કશો આરો-ઓવારો બાકી બચે ? એ જાય તો ક્યાં જાય ? અને ઊભે તો ક્યાં ઊભે ? પણ વેદનાની વાતે જ્યારે હું, તમે ને આપણે વીખાઈ-પીખાઈ જઈએ છીએ ત્યારે પણ કવિ કશોક માર્ગ ખોળી કાઢે છે. કારણ કે એ પોતાને નખશિખ જાણે-ઓળખે છે. એમ હોઈને જ સામે ઊભી, કસોટી કરનારી પળને સાચવી લે છે -

એક તો મન મૂળથી
બ લ લ - લી બ લ લી શ
ને અમે ભવ સાત લઈ પાછા
ફ ળ લી

મૂળથી જ જે ખાનાબદોશ - નિરાશ્રયી - વતનવિરહી - વણઝારા - જિંદગી હોય અને ઉપરિયામણમાં પામ્યા હોય સાત સાત ભવનું વરદાન ! પછી રહે તો બાકી શું રહે ? પણ થાકીને મીણ જાણે એ બીજા, કવિ તો નહીં જ ! એ વણઝારા થયા પછીય ગાવાના -

ચહેરો ય ભૂલી જાઉં, મારું નામ ભૂલી જાઉં;
પણ શી રીતે તને ઓ મારા ગામ, ભૂલી

જા ઉ ?
પાદર ઊભાં ઝાડ ભૂલી ભૂલી ગ્યાં નામ
અ મ લી રુ ,
નદી ભૂલી ગઈ વહેવું, અમને લાગી આવ્યું !

આ ગામ, શેરી, પાદર અને વહેતી નદી - એ શી વસ છે - એ તો જે વતનવિહોયા હોય એ જ જાણે ! પૂછવું હોય તો પૂછી જોજો, 'મને કેમ ના વાર્યો ?' - એવી કાવ્ય-ફરિયાદ કરનારા રઘુવીર ચૌધરીને ! પણ કવિ સવેળા ચેતવે પણ છે કે આ વતન-ઝુરાપામાં ડૂબી મરવાનું નથી ! સૌચ-સમજની તાલાવેલી હોય તો આ સામે પથરાયાં છે એ દુનિયા-જહાન અવળસવળ અને અટપટાં રહસ્યોથી ભરપૂર છે -

રહેવા દે બાપુભાઈ, તું સમજી નહિ
શ લ ક ,
મેલું શું કામ હોય છે પહેરણ
ફ કી ર - લુ .

પણ સંભવ છે કે આ કવિચીંધી મન-મથામણનો પાર ન પણ આવે. એ પછી પણ એક માર્ગ તો મોકળો જ છે - કવિએ એ દિશા પણ પાછી ગામચોરે ચડીને ચીંધી છે -

કોઈ રંગ જામ્યો નહિ જાત સાથે,
નથી કાંઈ અમથી અમે રાખ
ર લ લે ળી !

બસ, આ રાખ ચોળી શકવાની કોઠા-ધરપત આવે પછી સામે અંધારાં ભલે ને લાખ આવે, દીવા જેવું સાફ દેખવાનો ઈલમ હવે હાથવગો જ છે - આ ઈલમ શો છે ?

બાપુભાઈ, હજી પિસાતા રહો;
રંગ આવી રહ્યો છે લાલ, જુઓ.
એવા જ ગુના મેં ય કર્યા છે, કબૂલ
હ
મારું ય ભલે થાય, થયું જે કબીરનું !

ભલું થજો, આ મારગ ભાળનારા કવિનું - એ મારગે વાતો મલયાનિલ અમથું અડે એની જ વાર છે -

મલયાનિલ લહર છિન લાગી,
હો ગ્યા બાપુ બબુલ
બ લ હ લ ર લ !

હા, બબુલ કહેતાં બાવળ હતા એ બાપુભાઈ વાસંતી થઈ મ્હોર્યા છે. પણ આ બહાર, બાગ-એ-બહાર થઈ જવાથી ય પૂર્ણવિરામ ક્યાં મુકાય છે ? માણસ આભે ઊભો હોય કે પાતાલવાસી હોય - એને અભંગુર સ્મરણનું વરદાન કહો તો વરદાન અને શાપ કહો તો શાપ છે -

